

MARTÍ
DOMÍNGUEZ
L'assassí
que estimava
els llibres

Proa

MARTÍ DOMÍNGUEZ

L'ASSASSÍ QUE ESTIMAVA
ELS LLIBRES

Proa

Proa
A Tot Vent

Primera edició: setembre del 2017

© Martí Domínguez, 2017

Disseny de la coberta: Planeta Art&Disseny

Il·lustració de la coberta: *The Apartment Block*. © Peter Churcher

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions SLU, Proa

Av. Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

www.proa.cat

ISBN: 978-84-7588-678-7

Dipòsit legal: B. 14.147-2017

Composició: Víctor Igual, SL

Impressió: Liberduplex

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).
Tots els drets reservats.

Aquella no semblava una mort més. L'home portava a les mans el llibre d'un autor anomenat Thomas de Quincey, de títol ben expressiu: *L'assassinat entès com una de les belles arts*. L'inspector Agustí Tena va pensar que allò no podia ser una coincidència i que era una mena de marca de l'assassí. Tanmateix, quan es va revelar la identitat del mort, i es va saber que s'anomenava Guillem Gual, i que es guanyava la vida com a periodista cultural, especialment treballant com a crític literari en diversos mitjans periodístics, l'inspector va dubtar. Potser aquell llibre de títol tan provocatiu, publicat aquell mateix any pel Servei de Publicacions de la Universitat de València, el duia per casualitat: qui sap si el crític l'estava llegint i n'anava a escriure una ressenya, quan el sorprengueren en aquell carreró i el mataren d'una ganivetada al cor. Comptat i debatut, pensava l'inspector, per què s'hauria de complicar un assassí deixant un llibre d'un autor estrany, que ell no estava massa segur ni de com es pronunciava. Va mirar el llibre, que estava tacat de sang, i que era dins d'una bossa de plàstic transparent a l'espera de ser escodrinyat per la policia científica:

fou una mirada buida, en cap moment li va passar pel cap la possibilitat de llegir-lo o fullejar-lo. L'inspector Tena podria dir, com aquell futbolista a qui preguntaren quin era el darrer llibre que havia llegit: «Jo no llig llibres». Res més lluny de la seua disposició que aquell acte espontani de llegir, de gaudi per la lectura. Si feia repàs, tan sols recordava haver llegit per complet una novel·la, *Papillon*, i d'allò ja feia un porró de temps. Mentre esperava l'arribada del jutge per a l'aixecament del cadàver va mirar un altre colp el llibre, però sense traure'l de la bossa; quedava cada vegada més clar que tractant-se d'un home de la cultura allò havia de ser fruit de l'atzar. I, tanmateix, mentre es feia aquestes reflexions es va posar uns guants de làtex, el va traure de la bossa i va llegir-ne la solapa: «En aquest clàssic de la transgressió, i alhora primerenca mostra del gènere híbrid, car ens trobem davant un *assaig ficció*, l'autor posa en joc tots els recursos irònics per a plantejar una defensa de l'anàlisi estètica de l'assassinat i una història de l'assassinat en clau estètica». Decididament, havia de tractar-se d'una casualitat.

L'inspector Tena era un policia modèlic, que dedicava temps i esforços als casos i que no es donava fàcilment per satisfet. Que no llegira, no significava gran cosa: quants de vosaltres esteu envoltats de gent que no llig mai? Gent universitària, ciutadans distingits que poblen l'urbs i que passen la vida sense llegir una ratlla. Al capdavall, la lectura ocupa la darrera de les preocu-

pacions de la majoria de les persones, i això en el cas que ocupe algun lloc, entre les seues preocupacions. A més a més, Tena mai no havia necessitat la lectura en més de vint anys de servei en el cos. La seua filla Hortènsia era bona lectora, i en molts aspectes contra el seu criteri: cursava Periodisme, una carrera i un col·lectiu que l'inspector detestava amb bon coneixement de causa. Tot i això havia encaixat bé la decisió de la seua primogènita, i tan sols li havia demanat que no fera mai ni judicials ni successos. Allò, el fet que la seua filla major (en tenia dues més, cosa que provocava la gara-gara entre els companys, amb brometes com ara: què, tu tan sols saps fer xiquetes?, o xe, Tena, ja pixes assegut?) haguera iniciat aquella carrera odiada per tot policia produïa riures amagats en la Jefatura. Hortènsia era una jove atractiva, espigada com el pare, amb un cos temptador, les galtes una mica enrogides, els ulls vius i inquiets, els llavis turgents, els malucs comprimits sempre per uns texans, d'on de vegades sobresortien d'una de les butxaques de darrere un parell de bolígrafs BIC de caputxa blava i vermella. Tenia una lleu tendència al prognatisme, però això es compensava amb aquell cos tibant i ple de vida, i amb un caràcter viu, una punta esquerp, de gata rabiosa. L'inspector s'estimava la seua Hortènsia més que res al món; però no per això deixava de preguntar-se on s'havia esgarriat perquè estudiara una carrera tan lluny dels seus interessos més primaris. Que balafiara la seua joventut cursant uns estudis sense eixida l'omplia d'ansietat i dubtes.

Siga com siga, ell mai no havia necessitat llegir, com tampoc, i d'això no hi ha cap dubte, aquell futbolista. Amb tot, era un policia amb capacitat de treball, gens mandrós, que gaudia amb la investigació i que no deixava res sense esbrinar. No sentia massa afecte cap a la gent de la cultura, i al darrere d'aquesta punta de menyspreu no hi havia una qüestió de caire ideològic, com es podria pensar, perquè Tena era un policia de tendències progressistes: senzillament, tenia la remota idea que tots aquells homes de lletres de la ciutat eren una mena d'infeliços, mig frustrats mig tocats de l'ala. I en aquest contenció flotava ara lleument la figura de la filla, segrestada per aquell col·lectiu intangible. D'aquesta manera, aquell matí d'inicis de tardor, mentre examinava el cadàver del crític, amb la navalla encara clavada al pit, no es podia imaginar que aquell cas seria l'últim de la seua vida.

*

Quan don Eugeni arribava a casa deia sempre *Ave*. Però en la manera de pronunciar aquell *Ave*, que tan sols en molt escasses ocasions es concretava en l'*Ave Maria* sencer, els que eren en casa podien intuir de quin humor estava don Eugeni. Certament, els qui eren en casa tenien nom: la seua esposa, donya Clara, una senyora morena i espigada, amb la veu una mica estrident, que rivalitzava amb el seu home pel domini de la família, i que era la que més prestava l'orella a

aquell crit ornitològic del marit en entrar a casa, i els seus tres fills, dos barons i una femella, la benjamina, i que com no podia ser d'una altra manera, atresorant aquelles dues condicions que doten d'impunitat en totes les famílies, era a la que menys li importava de quin humor estava aquell dia el pare. Clara, o com tothom l'anomenava, Cuca, era una jove rossa de dinou anys, que acabava d'iniciar els seus estudis de Periodisme: aquella decisió havia desorientat una mica la família, el fet de tenir una filla periodista (i en aquest mot cal posar tot el menyspreu possible en el moment de pronunciar la paraula i imaginar don Eugeni dient-ho amb el seu llavi caigut, amb posat de disgust), però un colp superada la primera sorpresa, ho varen considerar plausible, ja que la filla potser podria en un futur dedicar els seus coneixements sobre els mitjans periòdics per a aconsellar el pare en alguns negocis financers, i en qualsevol cas, una carrera així, tan plena de psicologia i sociologia, facilitaria de segur el seu futur paper de mare, la sempre complexa i massa vegades incomprendible tasca de comunicació amb els nou-nats. En aquesta ciutat, després de tants i tants anys de moral franquista, una part gens negligible de la societat masculina continuava buscant «la dona pròxima a la naturalesa», és a dir, una dona d'escassa complicació mental i propietària d'un himen immaculat, una dona enriolada i insubstancial, amatent a les necessitats de la llar i exclusivament preparada per a aquella comunicació amb l'ésser dèbil i defectuós que és el fill.

Don Eugeni tenia una idea molt primària de la vida i de l'existència, i quan algú li feia veure que de vegades la vida era una mica més complexa del que ell s'entestava a resumir, treia una de les seues cartilles bancàries, la que tenia més a mà, i la mostrava sense cap pudor a aquell que gosava rectificar-lo en el que fóra. Dir que sempre volia tenir la raó seria redundant i no incidiria prou en l'absoluta i, en molts sentits, envejable seguretat que emanava de la seua persona i, a més a més, emmascararia una de les seues grans habilitats: la gran facilitat que tenia per a saber què és el que volia el proïsme. Era un home dotat amb una sorprenent capacitat d'observació, sabia l'entrellat de les passions humanes, i tenia la tendència a pensar sempre a la baixa dels altres: si algú suposava virtuts en tal o en tal altre, ell aconseguia en un tres i no res desemmascarar-los i demostrar que eren humans, i sovint fins i tot massa humans. És clar que les virtuts existeixen i que hi ha homes i dones dotats d'una altíssima i rocallosa dignitat, però amb aquesta classe de gent don Eugeni no hi feia massa tractes, i quan els tenia a mà també els estudiava per si de cas mostraven el seu punt dèbil, que al parer seu existia sempre, i d'això tampoc no en tenia cap mena de dubte.

Aquell dia, els dos fills barons ja eren a taula, i per la manera de dir l'*Ave* (havia estat un *Ave* agressiu i s'havien imaginat son pare obrint molt la boca, com si volguera mossegar l'aire), sabien que el matí no li havia anat massa bé, que algun dels seus múltiples negocis no

havia rutllat com s'esperava, o que la Borsa, on jugava cada vegada amb més encert i freqüència, guanyant diners a balquena, no havia anat a l'alça i que fins i tot, ai, havia perdut alguns calés. Els fills tenien una visió molt esfumada dels negocis paterns, mai no els havien acabat d'entendre del tot, però en una cosa coincidien i era en l'admiració amb què el seu progenitor omplia els comptes corrents. El major, Eugeni fill, que de vegades anomenaven Xeniet (moments de gran tendresa i que anaven indissolublement units a petites conquestes), havia acabat Dret ja feia uns anys, i treballava en un bufet d'advocats, de gran renom, però sense gran glòria. El segon feia anys que intentava acabar arquitectura, tot i que la seua veritable passió era el còmic (un còmic brutal, amb matisos pornogràfics), per la qual cosa sempre que son pare el descobria dibuixant li etzibava:

—Alejandro! Ja estàs dibuixant porcades!

I Alejandro, o Àlex, com també era conegut a la família, o fins i tot Sandro (que era com signava aquelles vinyetes porques), estripava de seguida el dibuix. Son pare tenia la quimera que el que esperonava el fill al dibuix era el deler per pintar els malucs i les mameles de les abundants protagonistes femenines, crear aquells cossos exuberants i pletòrics, acompanyades de pius virolats enormes que llançaven dolls de bromera blanca, i tenia la sospita que hi havia alguna cosa de pecaminós, de mòrbid, de censurable, com si el fill després cometera alguna mena d'incest amb aquells cossos, fruit de la seua imaginació malsana i infantil.

Però estaven enganyats, aquell dia don Eugeni estava de bon humor, i el que havia passat és que en el moment de deixar sobre la consola alguns papers i cartes del banc, s'havia colpejat contra una cadira isabelina, herència de la seua dona junt amb la resta de mobles d'aquella estança, a causa de la seua habitual dèria, per pura gasiveria, de no encendre mai el llum del rebedor. Quan va entrar al menjador, i va veure els fills mascles entaulats no va dir res, però aquests, a una sola veu, com corders, varen dir bon dia, pare! Don Eugeni es va dirigir a la cuina, que es trobava a mig corredor d'un d'aquells horribles pisos de l'Eixample, en forma de tub, fosc i ple a vessar d'olors que entren pel celobert central, però que als burgesos els agraden d'allò més, va saludar la fadrina Maximina i va besar la seua dona en la galta, com feia des de quasi trenta anys cada migdia. I li va explicar, en veu baixa, mentre eixien de la cuina:

—Al remat, els Soldevila no han complit el tracte... Veus, tan bona família i en la ruïna. Perdran pis i tot, a aquest pas.

Donya Clara el va mirar amb una mínima expressió, que potser volia dir, ja sabia jo que no se t'escaparien però esperava més dels Soldevila. Don Eugeni s'havia apoderat de la finca dels Soldevila, un bonic hort de tarongers en Simat de Valldigna, amb torre i tot, i si aquests no s'espavilaven els enganxaria ara el pis del carrer de Colón, un dels millors de València.

—Un ha de conèixer els seus límits, aquesta és la

meua màxima. D'això depèn tot a la vida. Els Soldevi-la s'han cregut no se sap què i han viscut per damunt de les seues possibilitats.

Donya Clara va fer que sí amb el cap i va reblar:

—Que no se t'escapen ara!

Don Eugeni va riure i va moure el braç d'una manera una mica simiesca, com dient que allò era anar al darrere del peix mort i que ell, si podia triar, preferia fer de carnisser.

—Els pobres tenen tants creditors al darrere que si vols que et diga la veritat em fan una miqueta de llàstima.

—Per això t'ho dic, Eugeni! Que en l'últim moment t'entendreixes i deixes escapar el millor mos!

—Dona! El millor mos ja l'he fet... La finca de Simat! Els he deixat despullats!

—Però el pis del carrer de Colón val molts duros!

Els fills ja havien començat a dinar, com també era normal en la casa. En el menjador tenien un gravat original de Picasso, d'una d'aquelles escenes brutals del Minotaure en una posició lúbrica, que tenia fascinat Alejandro, i que alhora desagradava profundament a don Eugeni. Però era un Picasso, que havia aconseguit a molt bon preu i, tot i que no el mostrava massa, tampoc volia amagar-lo en un armari. Per a Don Eugeni, el concepte «bon preu» o «oportunitat» era un motor existencial, que esperonava bona part dels seus actes, i en això, en aquell concepte de ganga, podia entrar tant l'adquisició d'un Picasso com ara d'una dotzena i mitja de llandes de tonyina.

Mentre els fills menjaven una sopa de putxero, un putxero fet per la fadrina Maximina, i per tant, una mica aigualit, donya Clara va continuar:

—Els Soldevila es pensaven superiors i ara què? Tants aires que se donaven!

Don Eugeni va contemplar amb recel un dels plats de sopa.

—Qui ha fet el putxero? Maximina?

Donya Clara no va dir res.

—Com t'ho he de dir! Aquesta peruana no sap cuinar! Jo amb pa i formatge en tinc prou!

—Calla, Eugeni, que et sentirà! I nosaltres què? Pa i formatge també? Serà possible! Als Soldevila encara els passa poc, per farsants!

Donya Clara va posar tot l'odi que havia pogut en aquella paraula. Aquella paraula, «farsants», havia ressonat d'una manera ferotge. Allò va redirigir l'atenció de don Eugeni cap a l'arbre caigut dels Soldevila i va abandonar la idea del putxero aigualit.

—*Zapatero a tus zapatos.*

—Això és! —va dir donya Clara, mostrant unes dents grosses, com de cavall—. *Zapatero a tus zapatos!* Hauries d'haver vist els aires que es donava Júlia Soldevila en una gala benèfica amb artistes, que si aquest pintor, que si aquest altre... Ui, ui, ui... Des que ha posat aquella galeria de nom Art es pensa que és una gran dama...

Don Eugeni l'havia seguit pel corredor, fins al menjador, on els dos fills, ja granadets però encara de-

pendents totalment de l'economia paterna, enlestien el plat de sopa aigualit cuinat per Maximina, amb sonors colps de cullera en la porcellana bona d'aquella casa.

—Cuca ve a dinar?

—M'ha dit que sí!

—Se li gelarà!

Els dos fills miraren els pares, i seguiren menjant, com abocats al pessebre.

—Ara també la podria perdre...

Donya Clara havia perdut el fil.

—... la galeria... —va apuntar el marit.

El somriure de donya Clara era tot un poema triomfal. Però va contenir el seu goig, perquè la moral judeocristiana prohibeix recrear-se, almenys explícitament, amb les desgràcies alienes; el que puga córrer per dins d'un és tota una altra cosa i cadascú que se les apanye amb la seua consciència.

—Pobra! Ho va fer a pesar del marit, que no vol veure els artistes ni en pintura.

Don Eugeni va riure, però donya Clara es va avançar a matisar, sense entendre el perquè del riure del marit:

—Li va ficar al cap allò de la galeria el seu decorador, Artur Tudó, un home que es mou en aquest món. A mi no m'agrada gens, li ha deixat la casa molt ben parada, però què vols que et diga? No s'atreveix a moure res, està com paralitzada, estamordida diria jo, al davant de les exigències del seu

decorador. Li va dir que com menys participara ella en la decoració més bonica li quedaria la casa. Així de clar li ho amollà, el Tudó. Que ella posara els diners i ell posaria el cap. Hauries de veure quin quadre li ha colat al saló! Una mena de fotografia de dos metres d'un xiquet mort envoltat d'exvots de cames i pròtesis ortopèdiques. I és el que jo dic, que quan un es deixa aconsellar per un decorador acaba acceptant coses sense sentit, i pagant el seu pes en or, i el millor sempre és seguir el teu propi sentit comú. Si t'agrada un quadre i aquest encaixa bé amb el tresillo, te'l compres i punt, i si és possible sense preguntar massa, no fóra cas que el pintor a més siga comunista. Vols dir-me que la Soldevila tenia fusta de galerista?

Don Eugeni no va contestar.

—La mateixa que jo! —va cridar donya Clara, fent una ganyota estranya—. El meu germà Vicent sí que en sap d'art, però ella! Calla! Quan vaig anar a la galeria Art, que està en un segon pis del carrer la Pau, no hi havia manera de trobar-la, la punyetera galeria: el cartell que hi ha posat a la façana del pati és tan menut, i la lletra tan fina, que no és llig res. Sembla que com més menut poses el nom més elegant és... Però dic jo: un cartell està fet per a ser llegit! No t'ho pareix? Quan li ho vaig dir em va replicar que tan sols volia que hi anaren els invitats. I jo li vaig contestar i per què has posat cartell?

En aquell moment va arribar Cuca. Era l'única

que gosava encendre el llum del rebedor i per això invariablement sabien que era ella, malgrat que mai no deia res. Era el seu llenguatge.

—Se t'està gelant la sopa! —va bramar don Eugeni, com a tota salutació.

Cuca li va dir:

—Pare, no te sufoques, que no és bo per a la teua salut!

I el va besar amorosament en la galta. Els dos germans la miraren: anava guapa com sempre, amb aquells cabells color palla tallats curts, vestida elegantment, amb roba de marca. Don Eugeni perdia tot el seu poder al davant de la filla, era superior a les seues forces. Tot i això va clavar la mirada sobre ella, i la va resseguir, d'una manera amenaçadora, però que tots en aquella casa sabien que era la seua manera d'expressar-li el seu amor incondicional.

Va mirar el plat de la filla, d'un groc ictèric, caldo d'hospital. Donya Clara li va preguntar:

—Vols que ens servisquen ja el nostre dinar o esperem que acaben ells?

Va mirar els fills i va sentir una punta d'ardor d'estómac.

—No, que acaben... Que acaben... I així menjarem tranquils...

Maximina també havia preparat carn empanada, amb pimentons fregits, i amb albergínies arrebossades. Dues fonts enormes cafides d'un menjar de qualitat, però sense cap pretensió, ni encara menys distin-

ció, estrictament la bàsica, omplir el pap d'una família abundant i famolenca.

Donya Clara va anar a la cuina per a dir-li a Maximina que encara no preparara els seus plats, i don Eugeni es va quedar una estona mirant els fills, que havien iniciat l'atac a la carn empanada.

Eugeni fill va trencar el silenci i va dir:

—Pare, recorda que avui, cap a les set, vindrà Carolina...

El pare el va mirar, sense acabar d'entendre res. Xeniet va fer un riure nerviós, musical, una mica efeminat, com de llàgrimes de cristalls, que era el que emprava invariablement per a trencar la tensió en l'ambient i que demanava l'aprovació dels altres. Tenia un nas gros, com el pare, que subjectava unes ulleres ovalades de carei, quan no emprava lents de contacte.

—Haviem quedat en presentar-vos-la aquesta vesprada però...

Feia mig any que eixien junts i encara no havien fet aquell pas. Els altres germans gaudien amb les dificultats del major, i seguien menjant sense dir res. Per fi Cuca li va donar un colp de mà.

—Hi serem tots! Tenim moltes ganes de posar cara a la famosa Carolina!

*

El crític Guillem Gual vivia amb una germana fadrina. Havia estat casat, però s'havia divorciat, i la seua

exdona havia mort feia anys com a conseqüència del que els mitjans periodístics qualifiquen com una llarga malaltia. No tenia fills, i quan Tena i Espinosa, el seu ajudant, visitaren la germana, a banda de plorar com una Magdalena, no sabé què dir. Sembla que parlaven poc i que aquella dona li feia més d'ama de claus que de familiar estimat i confident. L'escorcoll del seu despatx va resultar tan insatisfactori com cridaner: aquell home havia acumulat milers de llibres, revistes i papers groguencs que s'amuntegaven per terra, en un autèntic espectacle d'erudició i brutícia. Hi havia textos seus, d'amics, escrits que havia traduït, relats d'algun concurs, vells originals presentats a premis literaris, relligats, un vertader Cafarnaüm de paperots mig oblidats. S'endugueren el disc dur de l'ordinador, per tal d'inspeccionar els arxius, el correu electrònic, per a buscar algun tipus de pista que resseguir. Literalment estaven en blanc, i la possibilitat d'un assassinat casual era tan factible com que fos conseqüència d'una picabaralla amb la gent del gremi.

Tena tractava amb estima Toni Espinosa, el jove oficial que l'acompanyava en la investigació. Era un noi espavilat, cepat i musculós, amb els cabells tallats molt curts, en forma de raspall, la cara gran, els ulls vius, el nas ample, lleugerament aixafat. Espinosa acostumava a conduir i Tena li exposava els seus dubtes. Aquell jove policia, que s'estava preparant per a subinspector (seguint els seus passos), tenia una manera àgil de raonar, lluny de prejudicis, d'idees pre-

concebudes. Havia estat una sort trobar-lo: a més de ser atlètic i fort, un autèntic goril·la, no era un ruc com molts dels seus companys, i a l'inspector li agradava xerrar amb ell. A poc a poc s'havia anat gestant una complicitat, fins a l'extrem que, com tots els pares que tenen filles, no li haguera importat incorporar-lo a la família.

L'inspector Tena va entrar en el Servei de Publicacions de la Universitat de València i va preguntar pel director. Tan bon punt havia arribat, en un automòbil de la policia que havia estacionat una mica aparatosament sobre la vorera, i amb Espinosa que s'havia quedat palplantat davant de la porta de vidre de la llibreria universitària, s'hi havia produït un gran rebombori. Tothom es preguntava què voldria la policia i per què interrogaven en Roc. Fins i tot, entre els conserges i el personal de la llibreria, s'havia improvisat una porra mig en broma sobre el motiu d'aquella visita.

—Volia preguntar-li si coneixia Guillem Gual i si em podria donar alguna pista de per què en el moment de la seua mort duia damunt un exemplar amb el títol *L'assassinat entès com una de les belles arts*.

L'editor Roc Vidal va mirar l'inspector Tena amb un cert nerviosisme. Era un home alt, de barba ben retallada, de cabells que començaven a blanquejar, vestit d'esport (camisa de quadres, pantalons crema, sabates nàutiques), amb ulleres metàl·liques, distingit

i educat. A la joventut, havia militat en diversos partits esquerrers, des del maoisme fins al trotskisme, per la qual cosa no tenia massa simpatia cap a la policia, que considerava hereua directa del règim franquista.

—Sí, coneixia Guillem, però no tenia massa tracte amb ell —digué—. Nosaltres enviem els llibres als mitjans, i són ells els que els distribueixen entre els seus col·laboradors.

El despatx era petit, la taula, plena de llibres, revistes culturals, amb munts de papers i manuscrits apilonats a banda i banda, que prosseguien per terra, en grans piles als cantons de l'estança. En una prestatgeria s'alineaven tots els títols de la col·lecció on s'havia publicat aquell assaig de De Quincey. L'inspector havia llançat una ràpida mirada, i havia llegit altres títols, que no li havien dit res. Però d'alguna manera l'havien incomodat, sensació de desgrat que s'havia agreujat per un llibre que reposava en la taula de l'editor: *Sexual hierarchies: men, sodomy and society*.

—I quina opinió li mereixia Guillem Gual com a crític?

L'editor es va moure inquiet en la cadira.

—Era un crític difícil, molt destraler...

—Destraler?

—Sí, tenia fama de dur i intransigent...

—Però era bo?

—Bé, això, depèn...

L'inspector Tena el mirà amb curiositat. Aquell editor era ple de dubtes i inquietuds. El va escodrinyar

de nou, amb aquell gest una mica rabosenc que se li posava a la cara xuclada, que dissimulava una barba poc espessa.

—Depèn? —insistí.

—Era ple de manies —disparà l'editor—. No era fàcil saber què en pensaria, d'un llibre. És clar que tenia els seus amics, i en aquest sentit les crítiques eren incondicionals. Era el primer a parlar bé de l'escriptor amic, amb tota mena de ditirambes, tot i que aquell llibre fóra en realitat mediocre. Però, al davant d'un nou llibre, sense cap vincle concret, es podia despenjar amb una crítica molt dura, que t'arruïnava tota la promoció. Perquè era molt llegit.

Per a Tena tot allò era nou.

—Vol dir que tenia enemics...

—Sí, supose que sí.

—Vostè era amic seu? Perdone que siga tan insistent —es va disculpar l'inspector, fent un somriure que contrarestavava la sequedat de la pregunta, i després, canviant el registre, va afegir, per a fer-se perdonar encara més—: però per a mi aquest és un món desconegut.

Al capdavant, Tena s'estava començant a divertir.

—Ja li he dit que el coneixia, però no, no el considerava amic.

—Havia criticat de manera desfavorable alguns dels llibres de la Universitat?

—Sí, no era gens favorable a la Universitat. No en sé els motius... Ens tenia una tírria persistent. Era molt sever, buscava els defectes pertot arreu, petits er-

rors que el lector intel·ligent esmena sense més. Ell anava a la cerca de la mosca, sap què vull dir?

Tena va moure el cap afirmativament.

—I sobre allò, sobre alguns errors poc importants, gaudia fent sang. Per exemple en la nostra versió d'*El roig i el negre*, que fa poc hem publicat en una nova traducció anotada, Stendhal diu: «Al principi aquesta idea va semblar el sùmmum del ridícul i l'avorriment. Però, en menys de deu mesos, el marquès en va percebre els avantatges». Però en l'original francès Stendhal no escriu «en menys de deu mesos» sinó «en menys de dos (*deux*) mesos»... Pel que siga el traductor ha confós *deux* amb *deu* i Gual joiosament ho va fer públic. «Encara no sap que *dix* és deu... Ha! Ha! Ha!». Però la seua prosa és, o era, molt segura, brillant, pulcra i incisiva. Era el crític que millor escrivia, sens dubte, i resultava divertit llegir-lo. Una ressenya dolenta és molt més llegida que una de positiva. La gent sempre llig una crítica dolenta: sembla que resulta reconfortant veure com bastonegen un escriptor. Les crítiques dolentes no sols són divertides de llegir, sinó també d'escriure, i alguns crítics en gaudeixen... O, almenys, és el que a mi em sembla.

—Vol dir que repartia bastonades de manera injustificada...

—De vegades crec que sí.

—Vostè n'ha estat mai víctima?

L'editor es va enrojolar. L'inspector Tena se'l quedà mirant.

—Sí. Una vegada va ser prou desagradable amb un llibre meu. Però d'això ja fa temps.

—I com vostè, n'hi deu haver més —va concloure Tena—. Vull dir altres escriptors que han rebut les fiblades del crític, i que li tenien moltes ganes.

—Sí, és possible. Però no sols escriptors, sinó també editors, traductors, professors de la universitat, alumnes...

—Alumnes?

—Sí, era professor associat de Periodisme. Hi impartia Periodisme Cultural i, pel que sé, hi havia anys que feia suspens general. Se'ls carregava a tots!

L'inspector va fer una ullada al llibre de De Quincey. Va llegir en veu alta: «Si algú es permet un cop un assassinat, ben aviat li sembla poc robar, i de robar passa a beure i a no observar el Dia del Senyor, i d'aquí a les males maneres i la deixadesa. Un cop iniciat aquest camí de baixada, no es troba aturador. Molts han iniciat la seva ruïna amb algun assassinat que en aquell moment els semblava poca cosa».

—Té idea de per què Guillem Gual duia aquest llibre quan fou assassinat?

Va dir que no, però que segurament es devia tractar d'una casualitat, i va afegir, amb una veu impostada, «d'una lamentable casualitat».

Agustí Tena no acabava d'entendre massa bé aquell llibre, si parlava seriosament o no, i aquell fragment era el que més l'inquietava. En va llegir la contraportada: «Thomas De Quincey (1785-1859) nasqué

a Manchester, Anglaterra, fill d'un pròsper home de negocis que li encomanà un interès apassionat per les lletres. Tingué una joventut agitada, féu durant uns anys el rodamón, i assistí a la Universitat d'Oxford, que abandonaria sense aconseguir cap títol». Per què una universitat publicava aquestes coses? Quin interès educatiu tenia? És clar que el tal De Quincey havia de parlar irònicament, però a ell —que n'havia vist uns quants, d'assassinats— no li feia gens ni mica de gràcia. «Molts han viscut una vida la mar de respectable sense intentar cap mena d'homicidi, bo, dolent, o indiferent», insistia De Quincey. Què volia dir? Que un homicidi anima la vida?

A l'editor Roc Vidal li havia preguntat si sabia per què el crític tenia a mans aquell llibre, i no li ho havia sabut contestar. També li havia preguntat si pensava que podia ser una marca —com l'assassí dels naips o quelcom semblant— i no havia sabut què dir. Aquest llibre què ens descobreix, per què l'han editat, li havia preguntat al final amb un cert cansament.

—És una paròdia —respongué una mica nerviós Roc Vidal—. Una obra mestra de la retòrica. Segons De Quincey, les coses no existeixen, sinó que existeix una forma de narrar-les, de fer-les reals a través del llenguatge.

—No ho entenc... —replicà Tena—. Vol dir-me que l'assassinat de Gual no existeix?

En aquell moment, varen trucar a la porta i un administratiu va entrar duent uns papers de compta-

bilitat. Clarament no havia pogut resistir la temptació d'entrar-hi i de pegar un colp d'ull, amb la intenció de pescar alguna cosa.

—Gràcies, Evarist! Ara mateix t'ho torne...

Evarist va fer un petit moviment de cap i va contestar-li amb un somriure furtiu. Tot seguit va mirar de reüll l'inspector, que romania ert i del tot inexpressiu. Els ulls de Tena eren clars, d'un grisenc especial, i brillaven en un rostre colrat.

—No és això exactament el que proposa De Quincey —contestà l'editor, tan bon punt Evarist va tancar de nou la porta, fent un somriure que més o menys volia dir ja ens ho contaràs tot eh Roc!—. El que ens diu és que l'art no és art en si, és el comentari que es fa sobre l'obra el que la dota de contingut artístic. La crítica de l'especialista en art i tot el discurs que hi posa en joc al voltant d'una peça és el que formula i delimita l'existència de les formes artístiques.

Tena l'escoltava amb interès.

—D'aquesta manera, un assassinat és un crim, sens dubte, i la part material del fet és la mort d'una persona. Però és el comentari que es faça del crim el que dotarà aquell fet de contingut artístic. Hi ha crims barroers, com hi ha artistes dolents, i crims exquisits.

—Vostè diria que l'assassinat de Gual és d'aquests últims?

—És horrorós, espantós! —replicà l'editor.

—Sí, però, a banda d'això...

—A banda d'això —va reflexionar Roc—, és un crim que pot fer parlar els crítics, primer requisit, segons De Quincey, perquè siga una obra d'art.

*

Gregori Cantallops va deixar el diari en terra i es va mig adormir, amb les ulleres de vista cansada enganxades en la punta del nas. En terra també hi havia alguns llibres que havia portat fins a la butaca, amb la intenció, més ideal que versemblant, de llegir-los: un era de Fichte, un altre de Habermas i una recent traducció al català de l'*Adolphe* de Benjamin Constant. Gregori sempre tenia grans plans de lectura, que ineluctablement fracassaven amb l'arribada d'aquella tebior tan agradable que l'inundava tan bon punt havia llegit tres o quatre pàgines. En la butaca d'enfront, la seua dona Lola llegia una novel·la d'Ian McEwan, de títol *Chesil Beach*, i estava gaudint d'allò més amb els problemes sexuals d'aquella jove protagonista. Lola s'havia alliberat molt joveneta: els seus anys universitaris, en ple final del franquisme, els havia viscut intensament, i això, en tots i amb tots els sentits. Lluita política, pertinença al PCE, i altres partits d'esquerres, Lola era el que alguns ja denominaven «una històrica». Ara, superada la quarantena, i amb els dos fills crescuts, un d'ells amb la carrera de Ciències Polítiques acabada a Madrid, i l'altre en tercer de Comunicació Audiovisual, sentia que era el moment de soltar

una mica de llast, i havia iniciat lectures que potser no eren tan fecundes com les del marit però que, si més no, tampoc no estaven malament i l'entretenien. Abans havia passat uns mesos deliciosos llegint les esborrajades elucubracions de Zuckerman de Philip Roth. El marit li deia:

—Però no te cansas de llegir això? Quina pèrdua de temps!

Però aquell boig de Zuckerman li semblava graciosíssim, i deia que era com menjar cacauets, que no pots deixar-ho fins que has arribat al fons de la bossa. A Gregori el molestava una mica que la seua dona haguera abandonat les lectures profundes, perquè era una reputada especialista en Hanna Arendt i les seues relacions amoroses amb Martin Heidegger, fins al punt que per a Lola significava molt l'incendi del Reichstag del 27 de febrer de 1933, com ara el fet transcendent de no anar d'espectador per la vida, sinó d'actuar i rebel·lar-se contra la tirania de tot govern antisocial i antidemocràtic. Però sobretot Gregori el que no suportava era sentir els seus riures sufocats, com esternuts continguts, i molt menys que els explicara:

—Mira ara Zuckerman ha conegut una famosa actriu i en el taxi...

A Gregori allò l'enfurismava, perquè pensava que la lectura és un acte d'íntima comunió amb el text, i per tant una experiència numínica que tan sols es pot conduir en silenci. Res més allunyat d'aquesta expe-

riència de torsimany de sentiments i de paraules que els rius grossos o les rialles reprimides. I així, quan ell llegia aquell llibre de tapa monocroma, d'un gris tórtora, o d'un verd olivaci, amb un llapis Staedtler a la mà, que de vegades es posava a cavall d'orella, i Lola arribava amb una novel·la de portada lluent i multicolor, Gregori li etzibava:

—No et posaràs a llegir *això*?

Allò volia dir: no et posaràs ací, al meu costat, a llegir *això* i a passar-t'ho bé mentre jo malde per entendre aquest text especialment ardu de, posem per cas, Walter Benjamin. Perquè llegir Benjamin requereix tota la nostra concentració, i tan sols es pot arribar a veure una punta de llum al fons de la caverna si ens hem acostumat a l'absoluta i impenetrable foscor, i quan això s'aconsegueix, discernir aquella claror entre la prosa entenebrida, aleshores la recompensa és infinita, i més quan dius en qualsevol conversa amb companys lectors, bons lectors, com observa Benjamin, com anota Benjamin, com fa veure Benjamin, com oportunament alerta Benjamin... He llegit Benjamin, el cite, vet ací la prova inqüestionable: he recorregut la cova i n'he sortit victoriós, he trobat la llum al final del túnel i sóc un iniciat, un membre de ple dret de la secta. En fi, la vanitat està justificada. Per tant, no et posaràs al meu costat a llegir una cosa tan insubstancial com Roth! Per això Lola, que n'estava tipa de discutir amb el marit, de vegades el que feia era portar fins a la butaca tres o quatre llibres: una nova i esperançadora

biografia de Hanna Arendt, un patracol sobre el canvi climàtic, un llibret sobre el feminisme en la societat francesa del segle XVIII, i camuflada la novella *Chesil Beach*. I quan Gregori feia la primera becaina, aleshores ella es llançava a llegir les desventures de la protagonista ingènua i pudorosa de *Chesil Beach* o les excèntricitats de jueu renegat de Zuckerman.

I en aquestes estava quan va entrar el fill menut, Juli. Era un xicot ben plantat, els cabells bruns, amb llargues patilles, els ulls vius i el somriure espontani, amb una dentadura de dents menudes però molt lluents. Tocava de solista en un grup de rock en valencià, de nom *Socar-rat*, i acabaven de fer un tema sobre un incendi forestal que havia cremat milers d'hectàrees a Alacant durant el darrer estiu. La cançó començava així: «Crema el foc i s'envolen els somniiiiis / i als nostres cors sols queden brases de dolooooor, de dolooooor». Vestia una camisa de quadres vermella, uns pantalons llargs de tela vaquera que arrossegava una mica, i tot ell desprenia aquella deliciosa informalitat que tan sols la joventut i la bellesa espontània saben conjuntar adientment.

Lola va parlar baixet. En realitat, la seua veu era una mica velada, amb un punt d'afonia que la feia molt característica:

—Què tal els professors d'enguany?

Juli va dir que bé, que sense massa sorpreses. El curs acabava de començar i, com sempre, tots els professors consideraven la seua assignatura la més important de la carrera.